

UOT 821. 11

Türkanə İbrahimova
Qərbi Kaspi Universiteti
ibrahimovaturkana.86@gmail.com

UINSTON ÇÖRÇİLL ŞƏXSİYYƏTİNİN VƏ YARADICILIĞININ BƏZİ ASPEKTLƏRİNƏ DAİR

Açar sözlər: *ədəbi karyera, tarixi əhəmiyyətli hadisələr, memuarlar, iki cildlik bioqrafiya əsəri, məhsuldar yazıçı.*

Key words: *literary career, events of historical importance, memoirs, a two-volume biography, a prolific writer.*

Ключевые слова: *литературная карьера, исторически важные события, мемуары, двухтомная биография, продуктивный писатель.*

Dünya tarixinin nəhəngi, tanınmış söz ustadı, Uinston Leonard Spenser Çörçill, dünyanın siyasi və ədəbi tarixində nadir şəxsiyyətlərdən və sənət adamlarından biri kimi xatırlanır. Duruşu, geyimi, həyat tərzi ilə seçilən ictimai-siyasi xadimin və ədibin uşaqlıq illərindən ta ölüm gününə qədər həyat hekayəsi həmişə tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olmuş, ədəbi diskussiyaların əsas mövzularından birinə çevrilmişdir.

Heç də təsadüfi deyildir ki, siyasi rəqibləri Uinston Çörçilli uzun müddət “həmişə tələsən cavan” – adlandırmışlar. Bu da bir həqiqətdir ki, dövlətçilik və siyasi fəaliyyətində o həmişə tələskənliyi ilə seçilmişdir. Ədibin tər-cümeyi-halını araşdıran publisist-yazıçı V. Q. Truxanovski Uinston Çörçill haqqında yazdığı kitabında qeyd edir ki, o nəinki həyatda, siyasi və dövlət işlərində də daim tələsib, hətta Allahın müəyyən etdiyi müddətdə yox, ondan bir neçə ay qabaq, daha doğrusu altı ayında gözlənilmədən, tələm-tələsik dünyaya gəlmişdir.

Bu barədə ingilis kübar və işgüzar dairələrinə xas olan ənənəyə görə Böyük Britaniyanın məşhur “Tayms” qəzetinin baş məqaləsində aşağıdakı elana diqqət yetirək:

“30 noyabr 1874-cü il Malboro nəslinə məxsus olan Blenxeynt sarayında xanım Cenni Çörçill vaxtından əvvəl doğulan oğlundan sağ-salamat azad olmuşdu”.

Uinston Çörçill daim anasını hörmət və ehtiramla xatırlamışdır. Ədibin xatirələrinin birində oxuyuruq:

“Mənim gözəl və sevimli anam Cenni olmasaydı, sözsüz ki bu dünya Uinston Çörçill kimi bir şəxsiyyəti tanımayacaqdı. Mən bu barədə anama və yalnız anama minnətdaram”.

Maraqlıdır ki, Uinston Çörçillin ilk gündən oxumağa həvəsi olmamışdır. Məktəb qaydalarına riayət etməyən balaca Uinstonun təhsil illərində o dövrün məktəblərində çubuqla döyülmə üsulundan istifadə olunurdu. Lakin bütün bunlar onun bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında təsir izini qoymuşdur. Kollecə daxil olanda isə o, imtahan üçün nəzərdə tutulan iki saatda bir neçə işarə yazmaqla kifayətlənmişdir. Buna baxmayaraq ciddi səyi hesabına kollecə daxil ola bilmişdir. Lakin onun təhsilə marağı əvvəlki vəziyyətdə olduğundan universitetə qəbul olmağı belə ağılına gətirməmişdir. Bununla belə, Uinston Çörçill fenomen yaddaşın sahibi idi. Dahi ingilis dramaturqu Uilyam Şekspirin (1564-1616) pyeslərindən böyük parçaları əzbər öyrənən gələcək baş nazir arada müəllimlərinin səhvlərini də düzəltməkdən çəkinməmişdir. Kollec tələbəsinin əməl etməli olduğu qaydalara məhəl qoymayan ədib çətinliklə buranı başa vurub üçüncü cəhddə süvari məktəbinə daxil olmuşdur. Atları sevməyən Uinston Çörçillin bu sahənin seçməsi bu təhsil ocağında əlavə fənnlərin tədris edilməməsi idi. Bu təhsil müəssisəsinin digər üstünlüyü də təhsilin cəmi il yarımliq müddəti ilə əlaqədardır. Gənc Çörçill müharibədə iştirak etməyə tələsirdi. Süvari məktəbini bitirdikdən sonra leytenant rütbəsi ilə xidmətə göndərilir. Həmin dövrdə Kubada ispanların yatıra bilmədiyi milli-azadlıq hərəkatı baş qaldırmışdı. Məzuniyyət götürən Uinston Çörçill hərbi əməliyyat zonasına yollanır. Lakin hərbi kimi yox, İngiltərənin “Deyli Qrafik” (“Daily Graphic”) qəzetinin müxbiri kimi. Bütün ömrü boyu hadisələrin qaynar xəttində olmağa üstünlük verən Uinston Çörçill döyüşçü kimi vuruşmamışdır. Məsələn heç də qorxaqlıqda deyildi, Kubada Uinston Çörçill təhlükəyə məhəl qoymadan nadir soyuqqanlılıq nümayiş etdirmişdir. Yanında ispan əsgəri öldürülmüşdü, o isə melanxolik tərzdə söyləmişdir ki, “sənə güllə atırlar və hədəf adamı bu qədər ürəkləndirmir.” Sadəcə olaraq gələcək baş nazirin hərbi intizamdan zəhləsi gedirdi. Kubada Uinston Çörçill siqar və içkiyə maraq göstərməyə başlamışdır. Bu vərdiş həyatının sonunadək davam etmişdir. Hətta II Dünya Müharibəsi dövründə ona Kubadan siqarlar göndərilirdi.

Bir müddət sonra o, 26 yaşında Mühafizəkarlar Partiyasından parlamento seçilmişdir. Altı il sonra hökumətin tarif qanununun layihəsinə etiraz əlaməti olaraq Mühafizəkarlar Partiyasından çıxaraq Liberal partiyasına üzv olmuşdur. Lakin 1920-ci ildə yenidən Mühafizəkarlar Partiyasına qayıtmışdır. Daha sonra bu böyük şəxsiyyət nazir müavini vəzifəsini icra etməyə başlamışdır.

Parlamentdə olduğu beş il müddətində Çörçill əvvəlcədən əzbərlədiyi parlaq nitqləri ilə yadda qalmış və ictimaiyyəti inandıra bilmişdir ki, yalnız o, ölkəni iqtisadi böhrandan çıxara bilər.

Həmin dövrdə Uinston Çörçilli digər tanınmış şəxsiyyətlərdən fərqləndirən şəxsi keyfiyyətləri ağıl, mülahizələrinin müstəqilliyi, sarsılmaz iradəsi, əminliyi onun əməli, ictimai-siyasi və ədəbi fəaliyyətində dolğun ifadəsini tapmışdır. Kabinetindəki həmkarlarından biri onu hətta müstəbidə bənzəmişdir. Bunu demək üçün onun əsasları var idi. Sözdə demokratik prinsipləri rəhbər tutan Uinston Çörçill əslində demokratiyaya qara qəpik qədər dəyər vermirdi. Maraqlıdır o, iddia edirdi ki, “seçici ilə beş dəqiqəlik söhbət demokratiyaya qarşı əsas arqumentdir”. Onun öncədən görmə qabiliyyəti daha güclü idi. O məşhur aforizminin birində yazırdı: “Siyasətçi sabah bir həftə, bir ay və bir il sonra baş verənləri öncədən görməlidir. Sonra isə bunun nəyə görə baş verdiyini izah etməlidir”. Uinston Çörçillin bütün proqnozlarının özünü hər zaman doğrultduğunu söyləmək mümkündür.

Uinston Çörçillin parlaq və qeyri-adi şəxsiyyəti haqqında çox yazılmışdır. O, yalnız Böyük Britaniyanın deyil, eləcə də bütün dünyanın qabaqcıl siyasi xadimi kimi dəyərləndirilmişdir. Uinston Çörçill o insanlardan idi ki, Böyük Britaniyanı II Dünya müharibəsindən qələbə ilə çıxartmışdır. Ona əbəs yerə “ən böyük Britaniyalı” adı verilməmişdir.

Bu şəxsiyyətin bütöv adı Uinston Leonor Spenser Çörçill olub. Maraqlı cəhət budur ki, o dövrdə eyni adda daha bir yazarla onun adı üst-üstə düşür. Bu da okeanın o tayında, tarixi və siyasi romanların müəllifi olan Uinston Çörçill idi. O, britaniyalı adaşından cəmi üç yaş böyük olub. Britaniyalı Çörçill özünü fərqləndirməkdən ötrü adını Uinston S. Çörçill şəklində təqdim etməyə başlamışdır. Lakin britaniyalı Çörçillin o dövrdə qazandığı şöhrət sonradan ona adını sadəcə Uinston Çörçill kimi qeyd etmək imkanı qazandırmışdır.

Uinston Çörçill əsil-nəcabətli, ailənin yetirməsi idi. İngilis lordu olan – atası yeddinci hersoq Malboronun oğlu idi. Anası Britaniyanın yox, Amerikanın tanınmış ailələrindən birinin qızı olmuşdur. Bu da bir tarixi həqiqətdir ki, Uinston Çörçillin Franklin Delano Ruzveltə də qohumluq əlaqəsi var idi.

Uinston Çörçillin atası rəhmətə getdəndən sonra anası onun işlərini lazımı qaydada davam etdirə bilməmişdir. O, ərindən qalan mülkü qısa bir zamanda itirmiş və ailə ehtiyac içində yaşamaq məcburiyyətində qalmışdır. O dövrdən Uinston sərbəst şəkildə pul qazanmaq üçün hər işə əl atmışdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, həmin ərəfədə o dostu ilə bərabər Kubaya yollanmışdır. Lakin gənc zabıt bununla kifayətlənməmiş, daha uzaq yerlərdə alovlanan müharibələrə qoşulmaq niyyətində olmuşdur. Bunun üçün on, İs-

paniya hökumətindən icazə almalı olmuşdur. Bu işdə ona atasının dostu olan, Madrisdəki ingilis səfiri köməklik göstərmişdir.

Hansı yolla olur-olsun, pul qazanmağın yollarını axtaran Uinston Çörçill bir neçə ingilis qəzeti redaksiyasında hərbi müxbir işləmək təklifini söyləməyə məcbur olmuşdur. Kubadan olan xəbərlərinə görə o, ilk əvvəl beş funt sterlinq müəllif qonorarını qazanmışdır. Bu “Deyli mirə” (“Daily Mirror”) qəzeti redaksiyasında vəqə olur. Öz çevikliyinə, məsuliyyətinə görə ispan hökuməti onu “Qırmızı xaç” medalı ilə təltif etmişdir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, məhz Kubada Uinston Çörçill həyatının iki böyük vərdişə yiyələnmişdir: bir nahardan sonra dincəlmək, digəri isə siqar çəkmək. Hətta II Dünya müharibəsinin ən ağır günlərində belə ona Kubadan xüsusi siqar gətirilirdi. Uinston Çörçillin özünün dediyinə görə o, siqara böyük pullar xərcləmişdir. Onun ömrü boyu çəkdiyi siqarların sayının iki yüz minə yaxın olduğu da güman edilir. Siqara görə dahi siyasətçi özünün beş yüz minə yaxın kostyumunu yandırmışdır. Karikaturalarda, şəkillərdə siqarla təsviri də bunun siqara aludəçiliyinin daha bir əyani sübutudur.

Məzuniyyətdən qayıtdıqdan sonra o, Hindistana göndərilir. Hindistana səfərini “mənasız” sayan ədib hər yola əl atırdı ki, onu bu ölkəyə göndərməsinlər. Bunun üçün o atasının dostlarına belə bu səfər getməməsi üçün kömək əlini uzatmışdır. Lakin bütün bu kimi cəhdlərə baxmayaraq o, 1886-cı ildə İngiltərədən Hindistana yola düşməli olmuşdur. Səfər zamanı o, çiyindən zədə almışdır. Çiyindən zədə alması isə onu ömrü boyu böyük əzab-əziyyətlər məngənəsində sıxmışdır.

Hindistanda səhhətində yaranan problemə görə onun sağlığına böyük qayğı və diqqət yetirmişdir. Hətta qulluğunda durmağa üçün bir neçə əsgər də ayrılmışdır. O, hər gün mütaliə ilə məşğul olmuşdur. Əsasən də ingilis tarixi, onun ədəbiyyatı haqqında gününün yarısından çoxunu mütaliyə həsr etmişdir.

Uinston Çörçill müharibədə gördüyünü, şahid olduğu hadisələri qələm alıb, kitab şəklində çap etdirmişdir. Onun müharibədən hazırladığı reportajları xalq arasında geniş yayılaraq maraqla oxunmuşdur. Onun iştirak edəcəyi növbəti hərbi məkan isə Sudan olmuşdur. O, Sudana getmək üçün baş nazir lord Solsberiyə məktub yazaraq ora getməsi üçün icazə almışdır. Müharibədən toplayacağı məlumat və tarixi hadisələr haqqında yazacağı kitab bəhanə gətirmişdir. Baş nazir onun xahişini qəbul etmişdir. Lakin iddiaçı onu da müraciətində qeyd edir ki, müharibə zamanı ölümlə üz-üzə durub və ya bədəninin hər hansı yerindən yara alacağı təqdirdə nə o, nə də onun ailəsi hərbi nazirlik tərəfindən maddi yardım almaq niyyətində deyildir.

1899-cu ildə o, Cənubi Afrikadakı müharibəyə gedir. Artıq o, bura tanınmış jurnalist kimi yollanır. Çünki o vaxtlar onun müharibədən yazdığı reportaj və məqalələr insanların böyük marağına səbəb olmuşdur.

O, (“Şərhsiz”) ifadəsini ilk dəfə 1946-cı ilin fevralın 12-də ədəbi dövriyyəyə gətirmişdir. Uinston Çörçill siyasətə ilk addımlarını 1899-cu ildə atmışdır. Lakin əvvəl gənc siyasətçinin işləri çox da uğuru olmamışdır. Amma bu uğursuzluq onun bir amal uğrunda mübarizəsinə, öz sözünü deyə biləcək bir siyasətçiyə çevirmişdir.

Bioqrafiyaların birində Uinston Çörçill maraqlı bir məqama toxunaraq qeyd edir ki, əgər ondan soruşsalar ki, o nə üçün parlamentə gedir, cavab olaraq yazır ki, nazir olmaq üçün. Bəs nə üçün nazir olmaq istəyirsiniz sualına isə o cavab verir ki, baş nazir olmaq üçün. Bir siyasətçi kimi o daim zirvəyə qalxmaq amalı ilə yaşamış və buna nail olmuşdur.

Uinston Çörçillin ən məşhur əl işarəsi buna bariz nümunədir. O əl işarəsi ilə “qələbə”nin nə olduğunu göstərirdi. O, bu işarə ilə çox vaxt müttəfiqlərini də salamlayırdı.

Karyerasının ilk illərində “Konservativ demokratiya” şüarı ilə çıxış etmişdir. Bu şüardan atasının da istifadə etdiyi söylənilir. Hətta bu təkrarçılığa görə Uinston Çörçill qınayanlar da olmuşdur.

Afrikadan qayıdan kimi deputatlığa mandat almaq üçün yenidən sənədlərini təqdim etmişdir. Cənubi Afrikada yazdığı xəbərlər və reportajlarla populyarlıq qazanan Uinston Çörçillin bu dəfə bəxti gətirmişdir. 1901-ci ildə o, özünün yeganə irihəcmli romanı olan “Savrolanı” nəşr etdirmişdir. Uinston Çörçillin romanlarının araşdırıcıları, bioqraflar və digərləri belə hesab edirdilər ki, Uinston Çörçill romanında baş qəhrəman kimi məhz özünün həyatını təsvir və tərənnüm etmişdir.

Uinston Çörçillə valideynlərindən çox da böyük miras qalmadığından o, ömrü boyu uşaqlıqdan çətinliklərə sinə gərərək yaxşı yaşamaq uğrunda mübarizə aparmışdır. “İngilisdili xalqların tarixi” (“The History of English Speaking Countires”) əsərində qismən də olsa, özünün çətin həyatı haqqında qeydlərinə də xüsusi yer ayırmışdır.

Uinston Çörçill tanınmış yazıçı olsa da, peşəkar tarixçi deyildi. Uşaqlıqda çoxsaylı tarixi əsərləri mütaliə etməsi ona tarixi mövzuda yazdığı əsərlərinin təməlini qoymuşdur. Ədibin “İngiltərə vətəndaş müharibəsi” adlı tarixi əsəri mövzu baxımından oxucuların marağına səbəb olmuşdur. Eləcə də “Roma imperiyasının süqutu” (“The Fall of Roman Empire”), “İngiltərənin tarixi” (“The History of England”) kimi tarixi əsərləri maraqlı tarixi faktlar əsasında yazılmışdır. Uinston Çörçillin yaradıcılığını araşdıran alim və yazıçılar bu əsəri müəllifin tarixdən çox dövrünün siyasi hadisələrinə həsr olunmuş əsər kimi dəyərləndirmişlər.

Uinston Çörçillin özünəməxsus xarakteri onu digər sənət adamlarından fərqləndirmişdir. Spesifik xarakteri olan bu təkrarolunmaz şəxsiyyət ya-

şadığı doxsan illik ömrü boyu sabit xarakterin sahibi olmuşdur. Ağır, çətin xasiyyəti olduğunu anlayan Uinston Çörçill ölümündün əvvəl aşağıdakı sözlərini təsdiqləmişdir: “Mən Yaradanla görüşə hazırım. Görəsən, Adil Allah mənimlə görüşəndə bu ağır sınağa hazırdımı?!”

Sirr deyildir ki, Uinston Spenser Çörçillin ölümü Britaniya tarixində bütöv bir eranın başa çatdığını xəbər verirdi.

Qeyri-adi şəxsiyyəti və xarakteri ilə ötən əsrə öz möhürünü vuran Uinston Çörçill, bu gün də ədəbi, tarixi əsərləri, siyasi arenadakı böyük rolu tədqiqatçıların hələ də maraqla araşdırdığı mövzuya çevrilmişdir. Britaniya tarixinə dair yeddi kitab həsr edən ədib eləcə də bir romanın və avtobioqrafik əsəri sayılan “Mənim erkən illərim”, “Savrola”, “Malboro” kimi məşhur kitabların müəllifi kimi olaraq xatırlanır. Elə hesab edirik ki, Azərbaycan ədəbi-tənqidində Uinston Çörçill yaradıcılığının elmi-tənqidi mətninin araşdırılması unikal siyasətçiyə və ədibə ehtiramın bariz nümunəsi sayıla bilər.

Uinston Leonard Spenser Çörçill şəxsiyyətinin və yaradıcılığının bəzi aspektlərinə dair xülasə

Azərbaycan ədəbi-elmi düşüncə dövriyyəsində şəxsiyyəti və bədii yaradıcılığı haqqında demək olar ki, az tədqiq olunan ədəbiyyat sahəsində qazandığı uğurlarına görə 1953-cü ildə Nobel mükafatına layiq görülən ingilis yazıçısı və Böyük Britaniyanın baş naziri Uinston Leonard Spenser Çörçill haqqında elmi tədqiqat işinin aparılması ciddi elmi-ictimai maraq doğurur. Öz dövrünün həm görkəmli siyasətçisi, həm də məşhur ədibi olan Uinston Çörçill əmək fəaliyyətinə jurnalistikadan başlamış, hərbi və ictimai-siyasi dövlət xadimi kimi böyük nüfuz sahib olmuş, həm də bir sıra monumental ədəbi-bədii əsərlərin müəllifi kimi Britaniya ədəbiyyatı tarixində parlaq hərbi memuarların yaradıcılıq uğurlarına imza atmışdır.

Bu böyük yaradıcı şəxsiyyət 1929-1939-cu illərdə ardıcıl olaraq yaradıcılıqla məşğul olmuş “Malboro” cildlik kitabında kitabında nəsil-şəcərəsinin tarixi haqqında memuarlarını qələmə almışdır. 1948-1954-cü illərdə isə “İkinci Dünya müharibəsi” adlı altı cildlik əsəri ilə tarixi və bioqrafik xarakterli yaradıcılıq nümunəsinin yeni platformasını yaratmışdır.

Araşdırmada 90 illik uzun həyat yaşamış siyasi Lider və Nobel mükafatçısı Uinston Leonard Spenser Çörçillin şəxsiyyət və yaradıcılığına xas səciyyəvi aspektlər haqqında elmi fakt və şərhlər verilmiş, ümumiləşdirmələr aparılmışdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Ion Hamilton's, March, First published by Longmans Green London, – 1900.
2. London To Ladysmith Via Pretoria, First published by Longmans Green – London, – 1900.
3. <https://theconversation.com/global/topics/winston-churchill-3688>
4. <https://www.history.com/topics/british-history/winston-churchill>
5. Çörçill Uinston, Quliyev Vilayət, Ədəbiyyatda Nobel mükafatı Laureatları, – “Bakı Kitab aləmi”. Nəşriyyət-Poliqrafiya Mərkəzi, – 2009. – 191-193 s.

Türkana İbrahimova

Summary

On some aspects of the personality and creativity of Winston Leonard Spencer Churchill

Azerbaijani literature and science show a constant interest in the personality and creativity of the great British Prime Minister and writer W. L. S. Churchill. Being an outstanding political and statesman, he was at the same time the author of several monumental works of art, as well as military memoirs. In his memoirs entitled "Marlborough" he told not only about the history of his country, but also about the history of his generation, his ancestors.- This study, based on scientific analysis, identifies and comments on the characteristic features of the personality and creativity of Winston Leonard Spencer Churchill, a political leader and Nobel Prize winner who lived a long and prosperous life.

Туркана Ибрагимова

Резюме

О некоторых аспектах личности и творчества Уинстона Леонарда Спенсера Черчилля

Азербайджанская литература и наука проявляют неизменный интерес к личности и творчеству великого английского премьер-министра и писателя У.Л.С.Черчилля. Став выдающимся политическим и государственным деятелем, он одновременно явился автором нескольких монументальных художественных произведений, а также военных мемуаров. В своих мемуарах под названием «Мальборо» он рассказал не только об истории своей страны, но и историю своего рода, своих предков. В данном исследовании на основе научного анализа выявляются и комментируются характерные особенности личности и творчества Уинстона Леонарда Спенсера Черчилля – политического лидера и лауреата Нобелевской премии, прожившего долгую и плодотворную жизнь.

Rəyçi: fil.e.d., prof.Ş.Xəlilli

Redaksiyaya daxil olub:25.02.2021